

ขอขำยงานทางกิจกรรมบำบัดเด็ก (Pediatrics Occupational therapy)

งานกิจกรรมบำบัด คลินิกกุมารเวชกรรม

โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร

(Pediatrics Occupational Therapy, Pediatrics Clinic,

Naresuan University Hospital)

กิจกรรมบำบัดสำหรับผู้รับบริการเด็ก Occupational Therapy in Pediatric)

งานกิจกรรมบำบัด คลินิกกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนครสวรรค์

มุมมองด้านกิจกรรมบำบัด

นักกิจกรรมบำบัดเด็ก จะวิเคราะห์ความสามารถของเด็กในการประกอบกิจกรรม (Functional performance) ในหลายๆสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็ก รวมทั้งข้อจำกัดของเด็กที่มีการทำกิจกรรม และกิจวัตรประจำวัน ที่มาจากปัจจัยด้านต่างๆ เช่น ทักษะความสามารถของเด็ก ปัจจัยภายในตัวของเด็ก สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อแยกแยะปัญหา และปัจจัยต่างๆ และนำไปสู่การตั้งเป้าหมายในการบำบัดรักษาอย่างมีคุณภาพและศักยภาพ

ลักษณะการให้บริการทางกิจกรรมบำบัด

ให้บริการตรวจประเมินการบูรณาการประสาทรับรู้สัมผัส (Sensory Integration) พัฒนาการทางด้านทักษะกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross motor skill) ทักษะกล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor skill) พัฒนาการด้านอารมณ์ (Emotional) ทักษะทางสังคม (Social skill) และพฤติกรรม (Behavior) โดยใช้แบบประเมินมาตรฐาน (Standardized test) การสังเกตการณ์ทางคลินิก (Clinical observation) และข้อมูลองค์ประกอบพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทางกิจกรรมบำบัด (Occupational performance profile) โดยนักกิจกรรมบำบัดจะให้การดูแลอย่างใกล้ชิด มีการออกแบบแผนการรักษาเฉพาะบุคคล (Individual program) และกิจกรรมกลุ่มการรักษา (Group activity) รวมทั้งให้คำปรึกษา และคำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับปัญหาพัฒนาการให้แก่ผู้ปกครอง ผู้ดูแล ญาติ ครู รวมทั้งการประสานงานร่วมกับบุคลากรหลากหลาย สหวิชาชีพ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการให้บริการ

การให้บริการมีทั้งการให้บริการแบบเดี่ยว (Individual Program) และการให้บริการแบบกลุ่ม (Group activity program) การให้บริการแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาการบำบัดรักษา 2 ช่วง โดย ช่วงที่ 1 ระยะเวลา 40 นาที เป็นรูปแบบการบำบัดรักษาทางกิจกรรมบำบัด (Individual treatment program) และ ช่วงที่ 2 ระยะเวลา 20 นาที เป็นรูปแบบการฝึกทักษะด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor skill) การเขียน (Handwriting skill) และการรายงานผลการบำบัดรักษา การให้คำปรึกษา และคำแนะนำต่างๆ (Consulting) ให้แก่ผู้ปกครอง ญาติ ผู้ดูแล ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประสานงานกับสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบโดยทั่วไปของการให้บริการทางกิจกรรมบำบัด

1. การฝึกการบูรณาการประสาทรับความรู้สึก (Sensory Integration program)
2. การคัดกรองพัฒนาการเบื้องต้น (Developmental screening test) เพื่อประเมินระดับพัฒนาการ และวางแผนการบำบัดรักษา
3. การกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการ การเล่น การเคลื่อนไหว และการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กให้เหมาะสมตามวัย (The development of Play skill, Sensory motor and hand function)
4. การกระตุ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ การรับรู้ การคิด (Learning, Perception and Cognition)
5. การกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการ ด้านอารมณ์ การเข้าสังคม และพฤติกรรมให้เหมาะสมตามวัย (The development of Emotional Psychosocial and Behavior)
6. การกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการ ด้านการรับประทานอาหาร หรือการดื่ม (The development of Feeding/Eating and Drink)
7. การกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการ ด้านการแต่งกาย การขับถ่าย (The development of Dressing and Toileting)
8. ให้คำแนะนำ และพัฒนากิจกรรมแนะนำที่บ้าน (Home program) ร่วมกับผู้ปกครอง ผู้ดูแล ญาติ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู และสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อ ส่งเสริม พัฒนา และกระตุ้น พัฒนาการที่เหมาะสม
9. ให้คำแนะนำ การจัดทำเฝือกประคองมือ และนิ้วมือ (Splint and Casting) และดัดแปลง อุปกรณ์ช่วย และอุปกรณ์เสริม (Adaptive and Assistive device)
10. ให้คำแนะนำการดัดแปลงสภาพบ้าน และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้รับบริการ (Home and Environment modification)

ขอบข่ายการให้บริการทางกิจกรรมบำบัดในผู้รับบริการเด็ก

1. ประเมิน และกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสมในเด็กที่มีพัฒนาการช้า ในด้านต่างๆ (Delay Development) เช่น ทักษะการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross motor skill) เช่น กระตุ้นการชันคอ (neck righting) การคลาน (Crawling) การเดิน (walking) ทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor skill) ทักษะด้านภาษา (Language) ทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional) และทักษะทางสังคม (Social) เป็นต้น
2. ประเมิน และกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสมในเด็กที่มีความบกพร่องด้านการบูรณาการประสาทความรู้สึก (Sensory Integration Disorder/Sensory Processing Disorder : SID or SPD) ได้แก่ กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องในการปรับระดับการรับสิ่งเร้าให้เหมาะสม และคงที่กับความต้องการ (Sensory Modulation Disorder) เช่น ภาวะความไวต่อการรับความรู้สึกสัมผัส (Tactile defensiveness) กลุ่มเด็กที่มีความยากลำบากในการประมวลผลคุณภาพสิ่งเร้าความรู้สึก (Sensory Discrimination Disorder) และกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องทางการทรงท่า และการเคลื่อนไหวอย่างตั้งใจ (Sensory-Based Motor Disorder) ซึ่งความบกพร่องเหล่านี้ส่งผลต่อศักยภาพการเรียนรู้ การทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัว (ADL) พฤติกรรม (Behavior) ทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional) และทักษะทางสังคม (Social skill)
3. กิจกรรม และโปรแกรมการรับรู้ตนเอง (Organizing skill program) เพื่อส่งเสริมความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self control/self regulation) ในเด็กที่มีพฤติกรรมซน ไม่อยู่นิ่ง (Hyperactive and fidget) ก้าวร้าว (Aggressive) ไม่สบตา (no eye-contact)
4. กระตุ้น และส่งเสริมการรับรู้ และการเรียนรู้ในเด็กที่มีความบกพร่องด้านการเรียน หรือเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (Learning disability : LD)
5. กระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมในเด็กที่มีความบกพร่องด้านการเคลื่อนไหว อันเนื่องมาจากความพิการทางสมอง (Cerebral palsy)
6. กระตุ้น และส่งเสริมทักษะความสามารถในการสื่อสาร (Communication skill)
7. กระตุ้น และส่งเสริมทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional) พฤติกรรม (Behavior) และทักษะทางสังคม (Social skill)
8. ให้คำแนะนำการดัดแปลง และปรับสภาพบ้านให้เหมาะสมกับผู้รับบริการ (Home and Environmental modification)

กลุ่มผู้รับบริการเด็ก ประเภทต่างๆ

1. เด็กที่มีปัญหาด้านพัฒนาการล่าช้ากว่าวัย (Delay Development) ในด้านทักษะการเคลื่อนไหว (Gross motor skill) ทักษะการใช้กล้ามเนื้อเล็ก (Fine motor skill) ทักษะด้านภาษา (Language) ทักษะด้านอารมณ์ (Emotional) และทักษะทางสังคม (Social skill)
2. เด็กที่มีความบกพร่องด้านการบูรณาการประสาทรับความรู้สึก (Sensory integration disorder) เช่น ภาวะการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางการรับความรู้สึกสัมผัสที่ไวมากกว่าปกติ (Tactile defensiveness) ภาวะหลีกเลี่ยงการเคลื่อนไหว (gravitational insecurity : GI) เป็นต้น
3. เด็กที่มีความพิการทางด้านร่างกาย และการเคลื่อนไหว เช่น ความพิการทางสมอง (Cerebral palsy)
4. เด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรม อารมณ์ และทักษะสังคม เช่น ก้าวร้าว ทำร้ายตนเอง อยู่ไม่นิ่ง ไม่สงบ เช่น เด็กในกลุ่มออทิสติกสเปกตรัม (Autistic spectrum) เด็กสมาธิสั้นและซนผิดปกติ (Attention deficit & hyperactive disorder) เด็กกลุ่มดาวน์ (Down syndrome) เป็นต้น
5. เด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ (Learning disability: LD) รวมถึงทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน เช่น บกพร่องทักษะด้านการเขียน (Writing) ด้านการอ่าน (Reading) ด้านการคำนวณ (Calculation) เป็นต้น

การให้บริการทางกิจกรรมบำบัดในกลุ่มผู้รับบริการเด็กประเภทต่างๆ

1. การบำบัดรักษาความบกพร่องด้านการบูรณาการประสาทความรู้สึก (Sensory integration disorder : SI)

เป้าหมายโดยทั่วไปของการบำบัดรักษา คือ การจัดสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการเล่น ตามหลักการด้านการบูรณาการประสาทความรู้สึก เพื่อพัฒนา การจัดระเบียบ หรือการประมวลผลการรับความรู้สึก (Sensory processing) ของระบบต่างๆให้เหมาะสม โดยการป้อนข้อมูลการรับความรู้สึกของระบบต่างๆ เช่น ระบบสัมผัส (Tactile sense) ระบบการรับรู้ข้อต่อ เอ็น และกล้ามเนื้อ (Proprioceptive sense) ระบบการรับรู้การทรงท่า (Vestibular sense) เป็นต้น ให้เกิดการประมวลผล และจัดระเบียบของสมอง ซึ่งจะส่งผลถึงพฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยตรง เป็นพฤติกรรมแสดงออกที่เหมาะสม (adaptive behavior)

โดยหลังจากการประเมินทางกิจกรรมบำบัด นักกิจกรรมบำบัดจะทำการออกแบบ จัดรูปแบบกิจกรรมเฉพาะบุคคล โดยผ่านการเล่น และใช้อุปกรณ์เฉพาะทาง ร่วมกับ sensory diet และโปรแกรมการควบคุมตนเอง (Self-regulation program) เพื่อกระตุ้นระบบการรับความรู้สึกที่มีปัญหาให้มีการพัฒนามากขึ้น ซึ่งนักกิจกรรมบำบัดจะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด นักกิจกรรมบำบัดจะคอยสังเกตพฤติกรรมตอบสนองต่อกิจกรรม และปรับกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กพัฒนาความสามารถในการประมวลผลการรับความรู้สึกของสมองให้สูงขึ้น และแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (Adaptive behavior)

โดยนักกิจกรรมบำบัดจะเป็นผู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการพัฒนาการบูรณาการประสาทความรู้สึกให้สามารถทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (Adaptive response)

2. การบำบัดรักษากลุ่มเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้ากว่าวัย (Delay Development/Delay milestone)

นักกิจกรรมบำบัดใช้การตรวจประเมินพัฒนาการ และกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสมของเด็กใน 4 ด้านหลัก คือ 1.ด้านทักษะการเคลื่อนไหว (Gross motor skill) 2.ทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor skill) 3.ทักษะด้านภาษา (Language) 4.ทักษะด้านอารมณ์ (Emotional) และทักษะทางสังคม (Social skill) โดยอาศัยเทคนิค วิธีการและกิจกรรมเฉพาะต่างๆที่เกี่ยวข้องทางกิจกรรมบำบัด เป็นสื่อการรักษา รวมทั้งให้คำปรึกษา และคำแนะนำในการกระตุ้นพัฒนาการแก่ผู้ปกครอง ญาติ ผู้ดูแล และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. การบำบัดรักษาความพิการทางกาย และการเคลื่อนไหว (Physical dysfunction)

นักกิจกรรมบำบัดใช้การตรวจ ประเมิน บำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหว ได้แก่ การทำงานของแขน และมือ (Hand function) เช่น การเพิ่มกำลังของกล้ามเนื้อ (Strength) การเพิ่มช่วงการเคลื่อนไหว (Range of motion: ROM) การฝึกการหยิบจับลักษณะต่างๆ (Prehension) เป็นต้น รวมทั้งทักษะการทำกิจวัตรประจำวัน (Activity of daily living: ADL) เช่น การรับประทานอาหาร (Eating/Feeding), การถอด-ใส่เสื้อผ้า (Dressing), การใช้รถเข็น (Transition) เป็นต้น การทำงานของอวัยวะในช่องปาก (Oral-motor function) จัดทำเฝือกประคองข้อมือ นิ้วมือ (Splint) การดัดแปลงอุปกรณ์ช่วย และอุปกรณ์เสริม (Adaptive device) รวมทั้งให้คำแนะนำการปรับสิ่งแวดล้อม และหรือการดัดแปลง และปรับสภาพบ้าน (home and Environment modification) เป็นต้น โดยอาศัยเทคนิค วิธีการ และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางกิจกรรมบำบัดมาเป็นสื่อการรักษา เพื่อให้เด็กช่วยเหลือตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพของตนเองมากที่สุด และพึงพาผู้อื่นน้อยที่สุด

4. การบำบัดรักษาความบกพร่องด้านการเรียน (Learning Disability : LD)

ในมุมมองด้านกิจกรรมบำบัดเชื่อว่า เด็กที่มีความบกพร่องด้านการเรียนรู้เกิดจากปัญหาด้านการบูรณาการประสาทรับความรู้สึก (Sensory Integration Disorder) ทำให้เด็กมีพัฒนาการการเรียนรู้ที่ล่าช้า มีความบกพร่องด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน หรือทำกิจกรรมต่างๆ

ดังนั้นการรักษาทางกิจกรรมบำบัด จึงเน้นการกระตุ้นการบูรณาการประสาทความรู้สึก (Sensory integration) ด้วยกิจกรรมเฉพาะในรูปแบบต่างๆ และกิจกรรมการเล่นผ่านทางอุปกรณ์เฉพาะด้าน ร่วมกับการฝึกทักษะการรับรู้ การคิด (Perception and cognition) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ พื้นฐานด้านวิชาการ เช่น การอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ เป็นต้น ตามศักยภาพ หรือความสามารถ พื้นฐานของเด็กแต่ละบุคคล ให้เรียนรู้ได้ใกล้เคียงกับเด็กปกติในวัยเดียวกันมากที่สุด

5. การบำบัดรักษากลุ่มอาการดาวน์ (Down Syndrome)

การบำบัดรักษาเน้นการกระตุ้นพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross motor) กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor) การทำงานประสานกันของตา และมือ (Eye hand co-ordination) เช่น การหยิบจับ (Prehension) การเขียน (Handwriting) การตัดกระดาษ (Cutting) เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาการความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในการกิจวัตรประจำวันส่วนตัว (Activity of daily living : ADL) ได้แก่ การรับประทานอาหาร (Eating) การสวม-ใส่เสื้อผ้า (Dressing) ทักษะการเล่น (Play skill) ทักษะทางอารมณ์ (Emotional) และทักษะทางสังคม (Social)

6. การบำบัดรักษากลุ่มเด็กสมาธิสั้น และซนผิดปกติ (Attention deficit disorder/ Attention deficit & hyperactive disorders : ADD/ADHD)

การบำบัดรักษา เน้นมุมมองด้านการกระตุ้นการบูรณาการประสาทรับความรู้สึก (Sensory Integration) เช่น การให้ sensory diet ในรูปแบบกิจกรรมแนะนำที่บ้าน และโรงเรียน (Home program) และเทคนิค วิธีการ และสื่อการรักษาเฉพาะที่ช่วยส่งเสริม หรือกระตุ้นการบูรณาการประสาทรับความรู้สึก (Sensory Integration) ที่เหมาะสม และโปรแกรมการควบคุมตนเอง (Self regulation program) เพื่อแก้ไข ปัญหาพื้นฐานเด็กทั้งส่วนทักษะการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross motor skill) ทักษะการใช้ กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine motor skill) การควบคุมอารมณ์ (Emotional regulation) การควบคุมตนเอง (Self control) หรือการคงสมาธิ ช่วงความสนใจ (Attention span) เพื่อลดภาวะซน อยู่ไม่นิ่ง (Hyperactive, Fidget) ของเด็ก ร่วมกับวิธีการอื่นๆ เช่น การปรับปรุงสภาพบ้าน และปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม (Home and Environment modification) การปรับพฤติกรรม (Behavior modification) การเพิ่มความสามารถในการคิด การจัดการตนเอง (Organizing skill)

ตัวอย่างเครื่องมือ และอุปกรณ์การประเมินทางกิจกรรมบำบัดในผู้รับบริการเด็ก

1. Occupational Performance Profile (OPP outline)
2. Developmental assessment
 - DDST II (Denver Developmental Screening Test II)
 - Reflex testing chart
 - Clinical observation of sensory integration/Sensory processing checklist
 - Sensory integration and praxis test
 - DVPT 2
 - BOT2 (Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency, Second Edition)
 - Reflex testing chart
 - est.
3. Cerebral palsy test
4. Neuromuscular test
 - Reflex test
 - Manual muscle test (MMT)
 - ROM test
 - est.
5. Gross motor and Fine motor development (Clinical observation)
6. Visual perception test
 - MVPT 2 (Motor-Free Visual Perception Test, Second Edition)
 - DTVP 2 (Developmental Test of Visual Perception, Second Edition)
7. Handwriting skill (Clinical observation)
8. Social skill checklist
9. Play skill
10. Oral – motor function (Such as Chewing, sucking, swallowing)
11. Activity of daily living skill (ADL)

ตัวอย่างกรอบอ้างอิง ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง ในผู้รับบริการเด็ก

1. Developmental Frame of reference

- Sensory integration theory (SI)

- Anne Cronin Mosey (Recapitulation of Ontogenesis : Sub skill 7)

2. Neurodevelopmental frame of reference (NDT)

3. Visual perception frame of reference

4. Behavior modification approach

5. Biomechanical approach

6. Rehabilitation approach

7. Model of Human Occupation (MOHO)

8. Cognitive disability model

9. Psychosocial Development (Freud)

10. Ego Adaptation (Erikson)

11. Cognitive development (Piaget)

12. Moral development (Kohlberg)

13. DIR/floortime approach

ฯลฯ